

Samenwerking

In elk gebied anders

*Elk gebied kent zijn eigen mensen,
zijn eigen geschiedenis en zijn
eigen (on)mogelijkheden.*

Samenwerking, voor weidevogels

Elk gebied kent zijn eigen mensen, zijn eigen geschiedenis en zijn eigen (on)mogelijkheden. Daarom verloopt het proces tot samenwerking bij weidevogelbescherming in het ene gebied veel sneller dan in het andere. In sommige gebieden bestaat weidevogelbescherming al decennia en is de samenwerking ver gevorderd, in andere gebieden is men het pas net aan het ervaren.

Deze brochure beschrijft in het kort hoe dat proces tot nauwere samenwerking kan verlopen en welke factoren daarbij belangrijk zijn. Ieder gebied bevindt zich in een ander stadium van zo'n proces. In veel gevallen wordt het proces versneld door projecten, nieuwe gebiedsplan- nen of door vernieuwing van subsidieregelingen.

In deze brochure leest u het verhaal van drie weidevo- gelgebieden. Elk gebied zit in een andere stadium, in elk

gebied is de samenwerking tussen de actoren anders tot stand gekomen. Laat u door deze verhalen inspireren om de samenwerking in uw gebied een nieuwe impuls te geven. Leer van een ander en bedenk hoe het misschien bij u kan.

Wat in elk geval kan helpen, is het organiseren van bijeenkom- sten met alle mensen in het gebied die met weidevogelbeheer en -bescherming bezig zijn. Deze brochure geeft tips om in uw eigen gebied mensen samen te brengen, zodat contact en ver- trouwen ontstaat om samen weidevogelbescherming op een hoger plan te brengen. Kennisuitwisseling tussen de betrokken partijen over weidevogels en het weidevogelbeheer in een gebied is een belangrijke stap op weg naar samenwerking.

Hoe de samenwerking in een gebied zich ontwikkelt

Weidevogelbeheer komt niet zo maar tot stand. Mensen met hart voor weidevogels nemen een initiatief en anderen springen daar op in. Langzaam groeit daarbij de samenwerking tussen betrokken partijen en ook de coördinatie van het beheer verbetert.

In veel gebieden begon de weidevogelbescherming al decennia geleden met het beschermen van de nesten. Vrijwilligers markeerden de nesten en de boer maaide daar omheen. In 1975 kwam de Relatienota die ook vergoedingen voor uitstel van maaien mogelijk maakte.

Dit soort contracten werd individueel afgesloten. Op veel plekken werden in de jaren '90 agrarische natuurverenigingen (ANV) opgericht. Vanaf 1998 werd het onder Programma Beheer mogelijk een collectief contract af te sluiten met meerdere boeren in het gebied. Dit leidde ook tot een betere coördinatie en hechtere samenwerking op het gebied van weidevogelbescherming.

Gebiedsgerichte aanpak

Die samenwerking en coördinatie was ook nodig toen in enkele gebieden in Nederland het zogenaamde mozaïekbeheer werd geïntroduceerd, om de achteruitgang van met name de grutto een halt toe te roepen. In het kader van Nederland Gruttoland en verschillende andere projecten is in pilotgebieden ervaring opgedaan met deze nieuwe manier van werken met weidevogelbeheer. Deze projecten hebben veel kennis opgeleverd over wat de kuikens nodig hebben om te overleven nadat ze het nest verlaten hebben en hoe je dat in een gebied kunt organiseren. Met die kennis is bijvoorbeeld het programma Beheer op Maat ontwikkeld, dat hulp kan bieden bij het bepalen of een gebied op dat moment voldoende kuikenland te bieden heeft aan de aanwezige jonge weidevogels.

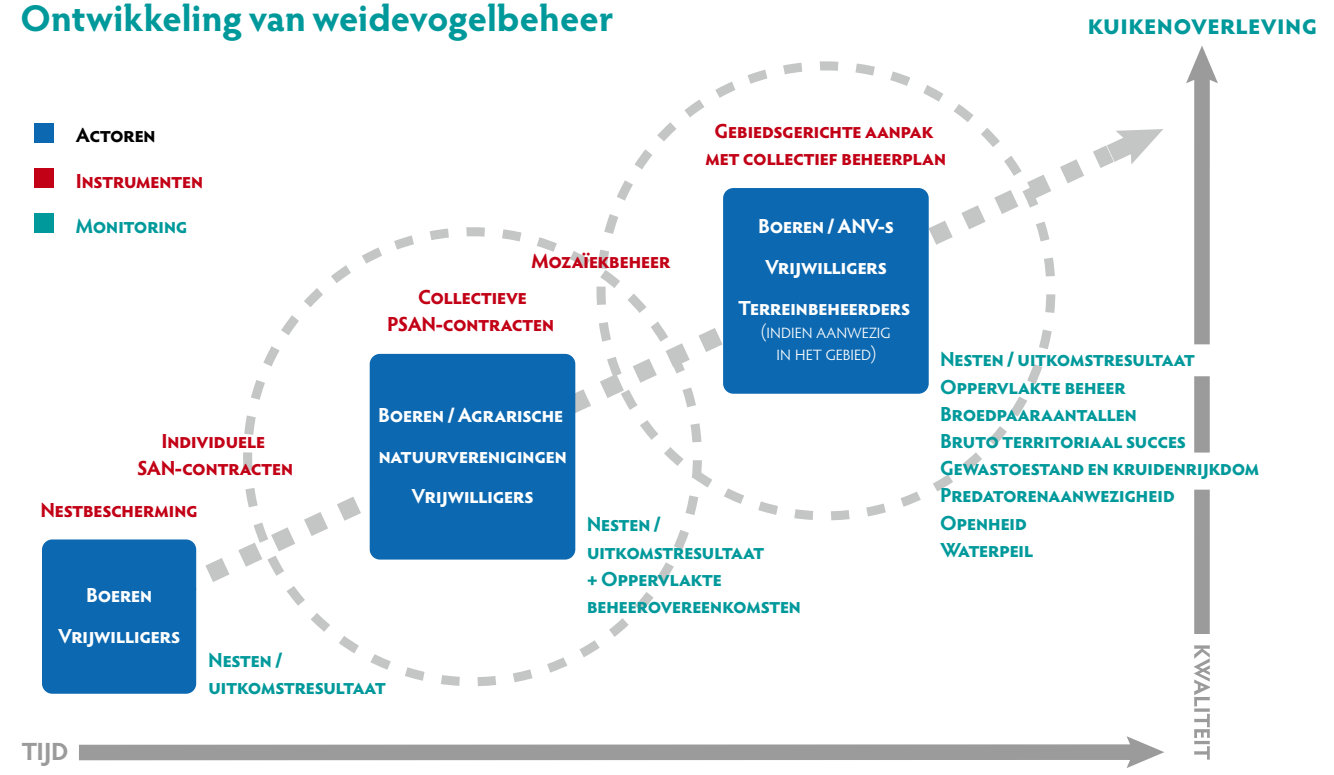
De nieuwe Subsidieregeling Natuur en Landschap (SNL) die in 2010 inging, voorziet in het opstellen van collectieve beheerplannen. Voor het ene gebied iets nieuws, voor het andere gesneden koek.

Mensen, middelen en monitoring

Samenwerken aan weidevogelbescherming vereist allereerst mensen. Mensen die hart hebben voor weidevogels, zich daarvoor willen inzetten en die contact zoeken met andere partijen. Hoe beter dit contact, des te beter de samenwerking bij weidevogelbeheer zal verlopen. Bij de uitvoering zijn allerlei middelen en instrumenten beschikbaar, onder andere in de vorm van subsidieregelingen. Om te zien of de gekozen weg ook werkt en om het beheer, ook gedurende het seizoen, aan te kunnen passen aan de recente omstandigheden is monitoring van groot belang. Monitoring van het broedsucces, maar ook van alle factoren die invloed hebben hierop.

Samen bepalen deze mensen, middelen en monitoring hoe effectief de samenwerking is. De figuur op pagina 4 geeft globaal de ontwikkeling weer met de inzet van actoren, beheerinstrumenten en monitoring. Uitwisseling van kennis die hierbij wordt opgedaan, is van groot belang.

Ontwikkeling van weidevogelbeheer

Drostendiep:

Samenwerking komt op gang

In het Drentse Drostendiep hield tot nu toe iedere boer zich individueel met weidevogelbescherming bezig. Alhoewel het collectieve beheerplan ook hier gaat zorgen voor een gebiedsgerichte aanpak, moet echte samenwerking nog op gang komen.

“Goed om eens met collega's hierover te discussiëren”

Samen met IVN afdeling Emmen en natuurwerkgroep Daalen richtte Landschapsbeheer Drenthe in 1996 twee vrijwilligersgroepen op. Boeren deden weidevogelbescherming individueel en dat is nog steeds zo. Er is geen agrarische natuurvereniging, alle pakketten worden individueel aangevraagd. Maar met het nieuwe subsidiestelsel gaat dat veranderen. “Omdat er geen ANV is maken wij het collectieve gebiedsplan”, vertelt Jaap van Gorkum van Landschapsbeheer. “We willen het gebied graag nog uitbreiden, dus we hopen enkele boeren die nu nog geen weidevogelpakket hebben ook mee te krijgen. Dat betekent wel dat we ook extra vrijwilligers nodig hebben. We gaan daarom nieuwe cursussen geven en ook cursussen BMP-monitoring. Op die manier willen we ook de kennis over broedaantallen verbeteren.”

Communicatie

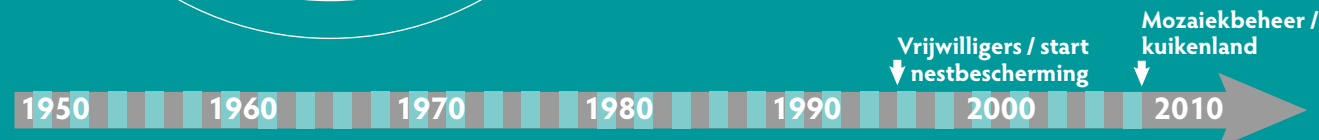
Natuurmonumenten heeft in het noordelijke deel van het Drostendiep ook wat gebieden die nu weidevogels als belangrijkste beheersdoel krijgen. “Zij participeren

dan ook in het collectieve plan”, aldus Van Gorkum. Opvallend in dit gebied is dat er weinig georganiseerde samenwerking is, maar dat er nu toch een gezamenlijk gebiedsplan komt. Toch verwacht Van Gorkum dat ook de werkelijke samenwerking op gang zal komen. “We hebben hier afgelopen jaar een bijeenkomst gehad in het kader van het communicatieproject Rijk Weidevogellandschap, met een spreker en een veldexcursie en toen merkte ik wel dat het werd gewaardeerd om eens met collega's hierover te discussiëren. We willen ook zeker één keer per jaar zoiets organiseren.”

Collectief beheer

“Of meer contact uiteindelijk ook leidt tot de oprichting van een ANV weet ik niet”, zegt Van Gorkum. “Het worden er dan sowieso meerdere, want je hebt hier weer deelgebieden die weinig met elkaar hebben.” Van Gorkum is blij dat de nieuwe Subsidieregeling Natuur en Landschap het proces van het komen tot een gebiedsgerichte aanpak versneld heeft. “Ik heb ook goede verwachting van het collectieve beheer. De verschillende pakketten liggen beter ten opzichte van elkaar, we hebben op verschillende plekken plasdras kunnen afsluiten, meer extensieve beweiding en voorbeweiding. Als dit niet gaat werken, dan weet ik het niet.”

“Als dit niet gaat werken, dan weet ik het niet”

Groote Westeindse Polder:

Project geeft duwtje in de rug

In de Groote Westeindse Polder (400 hectare) bij Zoeterwoude-Stompwijk heeft het project Nederland Weidevogelrijk de samenwerking in het gebied een duwtje in de rug gegeven.

“Wij hebben altijd al een soort mozaïekbeheer gehad”

Weidevogelbescherming kwam hier begin jaren tachtig op gang. “Er waren altijd al boeren die de weidevogels wilden sparen en niet over die nesten heen wilden maaën”, zegt Sjaak de Jong, coördinator van de weidevogelvrijwilligers. “Toen is op initiatief van Landschapsbeheer Zuid-Holland en de gemeente Zoeterwoude een vrijwilligerswerkgroep van 15 tot 20 mensen ontstaan. Inmiddels zijn er zo'n 80 tot 90 vrijwilligers die samenwerken met ongeveer 30 boeren.”

In 1996 is de Agrarische Natuurvereniging (ANV) Wijk en Wouden opgericht door boeren uit de wijde omtrek. Sindsdien wordt voor de aangesloten boeren een collectieve aanvraag gedaan in het kader van de Provinciale Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (PSAN).

Rapportage

De vrijwilligers zorgen al vele jaren voor gegevens over het aantal nesten. De gemarkeerde nesten worden ook door de ANV gecontroleerd om de vergoeding vast te stellen. “Van de vergoeding die agrariërs van LNV ontvangen, gaat 60% naar de ANV”, zegt Bert Versteegen, veldmedewerker van ANV Wijk en Wouden. “Die gebruikt dit geld voor het betalen van resultaatbeloning per nest. Wie meer nesten in zijn land heeft, krijgt meer vergoeding. Op die manier worden boeren gestimuleerd om niet alleen aan de eisen van LNV te voldoen, maar ook een zo goed mogelijk resultaat te boeken.” De resultaten van de tellingen worden altijd openbaar gemaakt in het jaarverslag. Eens in de drie jaar wordt door SOVON een broedpaartelling gedaan.

Samenwerking

In 2005 was de polder een van de gebieden waar in het kader projecten als Nederland Weidevogelrijk het nieuwe mozaïekbeheer werd getest. Hierbij was het noodzakelijk dat boeren

onderling samenwerkten en ook afstemden met de terreinbeheerder in het gebied, Staatsbosbeheer. Versteegen is positief over de afstemming die toen plaatsvond. “Het voordeel van het project was wel dat we werkten op jaarbasis, dan kun je natuurlijk wel makkelijker contracten afsluiten dan wanneer het voor zes jaar is. Het was een gebied met alle schakeringen er wel in. Ook de samenwerking met Staatsbosbeheer maakte het makkelijker om aan voldoende kuikenland te komen en het mozaïekbeheer vorm te geven, doordat Staatsbosbeheer veel laat maailand inbracht. Je hoort vaak dat de verhoudingen tussen Staatsbosbeheer en agrarische natuurverenigingen problematisch zijn, maar in dit geval ging het heel goed.”

Vervolg 'Groote Westeindse Polder' op pagina 8 ►

Staatsbosbeheer heeft 52 hectare aan weidevogelreservaat. "Wij hebben altijd al een soort mozaïekbeheer gehad op onze eigen percelen", vertelt Peter van Osch van Staatsbosbeheer. "Door het project hebben wij onze terreinen verder kunnen verbeteren. We hebben een aantal greppels aangepakt en de drainage verbeterd. Het terrein was vaak te nat namelijk. Ook hebben we pitrus aangepakt."

Collectief beheerplan

Met de komst van het nieuwe subsidiestelsel is het voor de boeren noodzakelijk weer samen een collectief beheerplan te maken. De terreinbeheerder maakt nu geen deel

uit van het plan. Van Osch: "Nu is er vooral nog contact met boeren om kennis en ervaring te delen. Van echte afstemming van beheer is geen sprake. Ik kijk naar de geschiktheid van ons eigen gebied voor de weidevogels. Dat is mijn taak. Ik heb ook te maken met een beheerplan waar ik niet zo makkelijk van af kan wijken. Maar waar het kan, proberen we toch zo veel mogelijk samen te werken."

De vrijwilligers hebben ook nog steeds meer contact met Staatsbosbeheer dan voorheen. "Staatsbosbeheer was erg enthousiast over de tellingen", zegt vrijwilliger De Jong. "Bij de alarmtellingen en BMP-tellingen die we deden ging de boswachter ook bijna altijd mee. Daar gaan we ook mee door."

"Samenwerking met Staatsbosbeheer maakte het makkelijker om aan voldoende kuikenland te komen"

Gerkesklooster

Mozaïekregisseur zorgt voor gebiedsgerichte aanpak

Weidevogelbeheer is in Gerkesklooster al decennia een vast onderdeel van de agrarische bedrijfsvoering. Al sinds de jaren '50 zijn vogelwachters actief, zowel vrijwilligers als boeren. De laatste zes jaar is een mozaïekregisseur actief die zorgt voor een gebiedsgerichte aanpak en voldoende kuikenland gedurende het hele seizoen.

"We komen in het seizoen elke vrijdagavond bij elkaar om te bekijken hoe het er bij iedereen voorstaat"

In eerste instantie bestond het werk van de vogelwachters uit het markeren van nesten. Eind jaren '70 kwamen de eerste individuele beheerovereenkomsten voor uitstel van maaien. Sinds de komst van het Programma Beheer zijn alle dertien boeren in het gebied actief geworden, weet boer en vogelwachter Mient Douma te melden. "Dat was ook een moment waarop we veel meer gingen samenwerken op het gebied van weidevogels", aldus Douma. "Iedereen in de polder doet mee, we hebben geen witte vlek, dat scheelt enorm. En we weten van elkaar wat we doen. We maken al een jaar of tien stippenkaarten en we komen in het seizoen elke vrijdagavond bij elkaar om te bekijken hoe het er bij iedereen voorstaat. De gevonden nesten worden met spelden op een kaart aangegeven en we bespreken wat elke boer het beste kan doen, gaan maaien of nog even wachten."

In 1985 richtten de vogelwachters, die tot dan bij Vogelwacht Buitenpost hoorden, een eigen Vogelwacht Gerkesklooster-Stroobos op. De activiteiten rond weidevogelbeheer worden sinds 1996 gecoördineerd vanuit de ANV, maar ook de vogelwacht heeft nog steeds een belangrijke rol. Zes jaar geleden werd binnen de vogelwacht een mozaïekregisseur benoemd. Toen in 2003 het project Nederland Gruttoland startte, was het dan ook niet moeilijk om de boeren in het gebied samen te brengen om het weidevogelbeheer nog verder af te stemmen. "Dat hadden we in één avond geregeld", aldus Douma.

Monitoring

Het vogelrijke gebied was afgelopen jaren vaak onderwerp van onderzoek. Dat hielp de boeren bij hun samenwerking en

zorgde voor een bijzonder goede monitoring. Vogelwachters waren ook betrokken bij de BMP-tellingen. "Dat gebeurt elke drie jaar, afgelopen drie jaar zelfs elk jaar, in het kader van Nederland Weidevogelrijk", vertelt vrijwilliger en mozaïekregisseur Jurjen Scholten. "Alle tellingen worden doorgegeven aan de Bond van Friese Vogelwachters, Weidevogelmeetnet Fryslan en SOVON. Afgelopen jaren werden door de vogelwachters ook de graslengtes gemeten. Dat was nodig voor de invoer in het computerprogramma Beheer op Maat." Door dit soort gegevens over landgebruik en de nesten in te voeren, kun zien of op dat moment voldoende kuikenland in je gebied aanwezig is. "En bij ons stond alles steeds op groen, dus we deden het goed", stelt Douma tevreden vast.

Flexibel

Mozaïekregisseur Scholten is nauw betrokken bij het opstellen van het collectieve gebiedsplan. Een gezamenlijk plan maken is in dit gebied geen probleem, maar juist door de hoge vogeldichtheid is de vereiste hoeveelheid kuikenland een lastig punt. Scholten: "Je moet per gruttobroedpaar 1,4 ha kuikenland hebben. Dat zou betekenen dat we in een gebied van 520 ha intensief gebruikt grasland ongeveer 200 hectare kuikenland zouden moeten hebben. Dat gaan wij net niet halen. In elk geval niet vastgelegd in het plan. In het seizoen zijn alle boeren heel flexibel. Dan kijken we waar de vogels zitten en waar extra maatregelen nodig zijn. Dan wordt er alsnog later gemaaid, al krijgt de boer daar geen vergoeding voor. Aan de resultaten van afgelopen jaren is te zien dat dat goed werkt."

Samenwerking, hoe werkt dat?

Stappen zetten naar samenwerken en afstemmen

Hoe kom je nou tot samenwerking in een gebied? Samenwerken kan laagdrempelig beginnen en zich vervolgens in de loop der jaren steeds verder verdiepen en verbreden. Uitgangspunt is dat mensen in het gebied een gezamenlijk doel hebben: een duurzame weidevogelpopulatie in een agrarisch vitaal en recreatief aantrekkelijk landschap.

Opeenvolgende stappen in de samenwerking kunnen zijn:

- Elkaar eens spreken via de telefoon of schriftelijk contact hebben
- Een keer overleg hebben aan de keukens of kantoortafel
- Beheerafspraken maken voor het reservaat (het mogen weiden van vee bijvoorbeeld)
- De ander informeren over het weidevogelplan voor het eigen deelgebied
- Samen het veld in om een probleemsituatie te bespreken
- De ander laten meedenken over het weidevogelplan voor het eigen (deel)gebied
- Gezamenlijk opstellen van één weidevogelplan voor een gebied met boerenland én reservaat
- Gezamenlijk monitoren van beheerprestaties en resultaten op weidevogelgebied
- Gezamenlijk de resultaten van het weidevogelbeheer evalueren
- Het beheer in het eigen deel van het gebied aanpassen aan de actuele weidevogelsituatie
- Uit middelen van de eigen organisatie meebetalen aan weidevogelbeheer

Bovenstaande stappen hebben niet de pretentie om volledig te zijn. Kennisuitwisseling over weidevogels en weidevogelbeheer in het eigen gebied is een belangrijke stap in het komen tot een goede samenwerking. Er zijn nog allerlei tussensituaties en gebiedspecifieke situaties denkbaar. Ook de volgorde is niet zo strikt.

Belangrijk is wel dat er een ontwikkeling is naar steeds nauwer en effectiever samenwerken aan weidevogelbeheer. Die ontwikkeling is essentieel voor het creëren van het zo noodzakelijke vertrouwen in elkaar. Pas dan is er voor het weidevogellandschap een duurzame toekomst realiseerbaar.

Bijeenkomsten brengen partijen bij elkaar

Op diverse plaatsen in Nederland waar boeren, beheerders en vrijwilligers aan weidevogelbescherming doen, zijn in 2008 en 2009 informatieve bijeenkomsten georganiseerd in het kader van het Communicatieproject Een Rijk Weidevogellandschap. De bijeenkomsten bleken niet alleen een goede manier om actuele kennis te verspreiden en te delen, ook hadden de bijeenkomsten een positieve werking op het contact tussen boeren onderling en tussen boeren en terreinbeheerders.

Op de vraag in de evaluatie onder deelnemers van de bijeenkomsten over wat zij als bagage mee naar huis namen, kwam onder andere als antwoord 'inspiratie voor constructieve samenwerking', 'belang van overleg en transparantie tbo's-boeren', 'belang van onderlinge communicatie' en 'gezamenlijke zorg voor weidevogels'. Niet zelden bleken vooroordelen over de andere partij erg mee te vallen. Ook kregen velen meer zicht op hoe anderen weidevogelbeheer aanpakken en daarmee op hoe het beheer onderling afgestemd kan worden.

Zelf organiseren

Provinciale organisaties Landschapsbeheer, agrarische natuurverenigingen, beheerders van terreinbeherende organisaties, zoals Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en de Provinciale Landschappen en vrijwilligersgroepen kunnen ook na 2009 dergelijke bijeenkomsten organiseren. Hier enkele tips.

- Bepaal een thema dat bij alle partijen speelt en probeer een onderzoeker te zoeken die hierover een lezing kan geven
- Zoek een boer uit de omgeving die zijn verhaal kan vertellen met betrekking tot dit thema
- Inventariseer aan het begin van de bijeenkomst wat de vragen van de deelnemers zijn rond het thema, De inleider kan daar vaak in zijn of haar verhaal op terugkomen, of het is een onderwerp voor in de discussie
- Zorg dat er voldoende ruimte is voor vragen en discussie. Op die manier wordt alle kennis en alle ervaringen zo goed mogelijk gedeeld en raken deelnemers in gesprek
- Combineer de bijeenkomst eventueel met een veldbezoek als dit het onderwerp levendiger kan maken
- Zorg dat de bijeenkomst bekend wordt onder alle partijen. Stuur de uitnodigingen digitaal, zodat men ze kan doorsturen
- Houd de groep relatief klein (tot ca. 30 personen). Op die manier kunnen alle partijen aan het woord komen en raakt niemand ondergesneeuwd. Ook is dit een groepsgrootte waarbij mensen elkaar nog persoonlijk leren kennen.

Thema's

Voorbeelden van thema's die in de bijeenkomsten aan de orde zijn gekomen of zijn gesuggereerd door de deelnemers:

- effecten nestbezoek
- relatie vos - weidevogelbeheer
- bodemleven, waterpeil en voedselbeschikbaarheid
- waterpeil in relatie tot bodemdaling en opbrengst van beheersgras
- waterpeil in relatie tot verruiging
- beheer van plas-draspercelen
- beheersgras in melkveerantsoen
- voedselbeschikbaarheid opgroeiende kuikens
- monitoring/alarmtellingen

Uiteindelijk is het belangrijk dat de deelnemers zelf aangeven welke onderwerpen zij besproken willen hebben. De bovengenoemde voorbeelden dienen tot inspiratie en niet tot beperking!

Naast boeren, vrijwilligers en medewerkers van terreinbeherende organisaties, kan ook gedacht worden aan jagers, beleidsmedewerkers van provincie of gemeente, betrokken burgers, loonwerkers en medewerkers van het waterschap.

Hulp?

Voor suggesties voor sprekers kunt u terecht bij de projectpartners van een Rijk Weidevogellandschap:

- **Landschapsbeheer Nederland**, Aad van Paassen T 030 2345010
- **CLM Onderzoek en Advies**, Adriaan Guldemon T 0345 470700
- **BoerenNatuur**, Bianca Domhof T 0512 305050
- **Veelzijdig Boerenland**, René Klein T 023 5343255
- **De Lynx Communicatiebureau**, Koen Moons T 0317 456545

Colofon

Deze brochure is geproduceerd in het kader van het Communicatieproject Een Rijk Weidevogellandschap dat is uitgevoerd door Landschapsbeheer Nederland, DE 12 LANDSCHAPPEN, Natuurlijk Platteland Nederland, Veelzijdig Boerenland, CLM Onderzoek en Advies en Communicatiebureau de Lynx. Het project is begeleid door de Kenniskring Weidevogellandschap.

Tekst

Fotografie

Productie

Vormgeving

Druk

Financiering:

Koen Moons, Aad van Paassen

Aad van Paassen, Theo Tangelder,
de Lynx, Christel Steffes

Communicatiebureau de Lynx

Skizzie

Drukkerij Modern

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

